

OULUN SYYTTÄJÄNVIRASTO

14.5.2010

Oikeusministeriö
Kriminaalipoliittinen osasto
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO

Viite: Kirjeenne 30.3.2010

Oikeusministeriö

18. 05. 2010

~~02/06/2007~~

12/09/2008

Lähetän oheisena pyytämänne Oulun syyttäjänviraston lausunnon sakon muuntorangaistusjärjestelmän kehittämisestä.

Johtava kihlakunnansyyttäjä

Ilpo Virtanen

LIITTEET

Lausunto

LAUSUNTO

OULUN SYYTTÄJÄNVIRASTO

14.5.2010

Dnro 006/41/10

Oikeusministeriö
Kriminaalipoliittinen osasto
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO

Viite: Lausuntopyyntönnne 30.3.2010/OM 2/66/2007

LAUSUNTO SAKON MUUNTORANGAISTUSJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMISESTÄ

Olette viitekohdassa mainitulla kirjeellä pyytäneet Oulun syyttäjänviraston lausuntoa sakon muuntorangaistusjärjestelmän kehittämishankkeesta, joka perustuu työryhmämietintöön 2009:21. Edellä olevan johdosta Oulun syyttäjänvirasto esittää seuraavaa:

Tässä lausunnossa otetaan kantaa työryhmän tehtävänannon kohdissa 1 ja 2 tarkoitettuihin, hallituksen esityksen muotoon laadittuihin ehdotuksiin. Mietinnön lopussa oleviin, tehtävänannon kohtiin 3 ja 4 liittyviin muistioihin ei siis tässä yhteydessä kajota, koska niihin liittyvistä asioista on vireillä erillistä laajapohjaista kokonaistarkastelua (3) tai mahdolliset uudistukset ovat lähinnä sosiaali- ja terveystoimen alaan kuuluvia.

Oulun syyttäjänvirasto yhtyy pääosin työryhmän enemmistön kannan mukaisiin periaateratkaisuihin ja linjauksiin. Sakko on varallisuuteen kohdistuva sanktio kun taas muuntorangaistus merkitsee varallisuuteen kohdistuvan seuraamuksen muuttamista henkilökohtaisen vapauden menetykseksi. Suuressa osassa muuntorangaistukseen lopulta nykyisin johtaneista rikoksista rangaistusasteikko ei edes tunne vankeutta (näpistys, lievä petos ym). Tämän vuoksi on tärkeää, että rikoslaissa selvästi todetaan pääsäännön olevan, että sakkoa ei muunneta vankeudeksi silloin, jos sakon maksamatta jättäminen johtuu sakotetun varattomuudesta.

Sakkojen muuntokelvottomuudesta ja muuntosuhteesta sekä muuntorangaistuksen enimmäis- ja vähimmäispituuksista on 2000-luvulla annettu kolme osauudistusta. Uudistusten julkilausuttuna tarkoituksena on ollut vähentää sakkovankien määrää. Tässä on myös käytännössä onnistuttu. Oulun syyttäjänvirastossa esimerkiksi muuntorangaistusvaatimusten määrä on romahtanut kymmeniä prosentteja.

Viimeisen, 2008 toteutetun uudistuksen yhteydessä rangaistusmääräysmenettelyssä annetut sakot määrättiin muuntokelvottomiksi. Monet epäilivät tuolloin, että yhteiskunta tulee olemaan voimaton niin sanottujen taparikollisten edessä, koska he tulevat käyttämään hyväkseen tietoa siitä, että rangaistusmääräysmenettelyssä annettua sakkoa ei muunneta vankeudeksi. Tämä lienee ollut suurin syy siihen, että eduskunnan lakivaliokunta edellytti lakivalmistelua sen turvaamiseksi, että lain käskyistä ja kielloista piittaamattomat saataisiin edelleen muuntorangaistuksen ja siten todellisten sanktioiden piiriin.

Käytännön työssä on ollut havaittavissa, että edellä mainitut pelot eivät olleet ainakaan kokonaan perusteettomia. Virastomme alueella on vuosittain joitakin kymmeniä tapauksia, joissa mainitun kaltaista piittaamattomuutta on selvästi havaittavissa. Vaikka tapaukset liittyvät suhteellisen harvoin henkilöihin ja ovat sikäli marginaalisia, on kansalaisten yhdenvertaisuuden sekä lakien noudattamisen ja rikosoikeusjärjestelmän uskottavuuden näkökulmasta perusteltua saattaa täysin piittaamaton toiminta uudelleen myös rikosoikeudellisen sanktioinnin piiriin kuten ehdotuksessa rikoslain 2 a luvun muuttamisesta todetaan (RL 2 a:4.1 ja 3). Päiväsakkojen lukumäärään ja rikosten tekijän ikään liittyvät ehdottomat muuntokiellot estävät puolestaan sen, että kohtuuttomuuksiin ei ajauduta, vaikka ajan ratasta siirrettäisiin muutama piiru taaksepäin.

Uudistuksella varmistetaan myös se, että kyseisten taparikollisten käsittelyssä voidaan huoletta turvautua kulloinkin tarkoituksenmukaisimpaan prosessilajiin. Vuoden 2008 jälkeen viraston tietoon on saatettu lukuisia yksittäisiä tapauksia, joissa summaarisen rangaistusmääräysmenettelyn käyttö on estynyt siksi, että rikoksen asianomistaja ei ole antanut suostumustaan menettelyn käyttämiseen pelossa, että muuntokelvottomuus johtaa siihen, että rikollinen pääsee teostaan kuin ”koira veräjästä”. Jotkut kauppaketjut ovat tietojemme mukaan jopa antaneet asiaa koskevan pysyväisohjeen ketjun jäsenyrityksille.

Muuntokelvottomuus on johtanut myös siihen, että poliisi on joutunut laatimaan näpistys-rikoksista esitutkintapöytäkirjoja normaaliin syyteharkintaan ja sitä kautta syyttäjät ovat ikään kuin turhaan ratkaisseet selviä sakkoasioita haastehakemuksilla käräjäoikeuksiin. Uudistuksen myötä resursseja vapautuu tärkeämpiin tehtäviin ja ratkaisujen tekoon prosessiketjun kaikkien toimijoiden piirissä.

Syyttäjän toiminnan kannalta on erittäin tärkeää, että muuntomenetelyä ollaan vihdoinkin uudistamassa. On ollut turhauttavaa toimia muuntorangaistusasioissa käytännössä pelkkänä ”postikonttorina” ulosoton ja tuomioistuimen välillä. Periaatteelliselta kannalta on toki voinut ollut perusteltua, että ”maksuvelvollinen kutsutaan saapumaan tuomioistuimeen vastaamaan syyttäjän muuntorangaistusvaatimukseen” (SakkoTpL 25 § 2) tai että syyttäjä on saanut tietyn edellytyksin luopua muuntorangaistusvaatimuksesta (28 §). Käytännössä lähes kaikki maksamattomat muuntokelpoiset sakot viedään

kuitenkin tuomioistuimeen ulosotto- tai poliisivirkamiehen haastettua sakotetut syyttäjän tietämättä tiettyinä päivinä pidettävään oikeuden istuntoon.

Syyttäjän näkökulmasta on yhdentekevää mikä viranomaisen huolehtii jatkossa muuntorangaistusasian vireillepanosta tuomioistuimessa. Ehdotuksen mukaan tämä olisi oikeusrekisterikeskus. Monessa yhteydessä on ollut esillä myös vaihtoehto, jossa ulosottovirasto täytäntöönpanoviranomaisena suoraan ilman välikäsiä hoitaisi sakon täytäntöönpanoasian alusta loppuun. Ehkä oikeusrekisterikeskuksen rooli on perusteltua esimerkiksi ehdotetun RL 2 a:4.3 edellytetyn kertaisuuden tai RL 2 a:5 a säännellyn jälkikonkurrenssin kontrollin yhteydessä. Tuomioistuimilla lienee hyvin vähän mahdollisuuksia todentaa aikaisemmin määrättyjä rangaistusmääräyssakkoja tai muuntorangaistuksia ilman oikeusrekisterikeskuksen myötävaikutusta.

Hieman erikoiselta kuulostaa, että myös jatkossa valtion puhevaltaa käyttäisi syyttäjä (SakkoTpL 30 § 2) mutta syyttäjän ei kuitenkaan tarvitsisi olla tuomioistuinkäsittelyssä läsnä (30 § 3). Nähtäväksi jää miten järjestelmä esimerkiksi tuomioistuimeen henkilökohtaisesti saapuneen vastaajan tapauksissa tai muutoksenhaussa toimisi. Virasto esittää harkittavaksi, että valtion puhevaltaa muuntorangaistusasioissa käyttää syyttäjän asemasta oikeusrekisterikeskus. Näin luotaisiin samantapainen järjestelmä kuin ns koppikorvausasioissa nykyisin on eli valtiokonttori käyttää valtion puhevaltaa. Mainittu täsmennys tuskin aiheuttaisi ongelmia perustuslain ja siten uudistuksen säätämisympäristönsuhteen. Virasto ei myöskään usko, että muutoksenhakutilanteissa syntyisi työryhmän mietinnön sivulla 34 mainittuja ongelmia siitä, että hallintoviranomainen käyttäisi valtion puhevaltaa. Muuntorangaistusasiaa ei voida mitenkään verrata normaaliin rikosasiaan senkään vuoksi, että muuntorangaistukseen mahdollisesti johtava rikosasia on jo kertaalleen ratkaistu rikosprosessissa.

Lausuntopyynnössä ministeriö on pyytänyt arviota siitä, mikä olisi esitettyjen säännösten vaikutus täytäntöönpanoprosessiin ja sakon muuntorangaistusten määrään. Virasto toteaa, että täytäntöönpanoprosessi saattaa uudistuksen myötä jopa tehostua, koska syyttäjänvirastojen ”postikonttoriasemasta” luovuttaisiin. On myös varmaa, että uudistuksen menettelytapasäännökset vapauttaisivat jatkossa syyttäjiä kansalaisten oikeusturvan kannalta tärkeämpien rikosasioiden ratkaisuun ja ajamiseen tuomioistuimissa. Syyttäjälaitoksen henkilöstöresurssit eivät valtiontalouden nykytilassa tule oleellisesti muuttumaan. Siksi on tärkeää, että prosessuaalisilla uudistuksilla vähäisiä voimavaroja kohdennetaan nykyistä paremmin.

Työryhmämietinnössä todetaan, että rangaistusmääräyssakkojen palautuminen tietyin edellytyksin takaisin muuntokelpoisiksi merkitsee sitä, että muuntorangaistusten määrä tulee todennäköisesti hieman lisääntymään. Virasto yhtyy tähän näkemykseen. Rangaistusjärjestelmän uskottavuudelle asetetut, eduskunnankin edellyttämät

tavoitteet ovat kuitenkin niin merkittäviä, että pieni sakkovankien lisääntyminen ei saisi johtaa uudistuksen hautaamiseen.

Johtava kihlakunnansyyttäjä

Ilpo Virtanen